Volume 23, Issue 2
December 2025

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
http://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap

ORIGINAL ARTICLE
received 2025-04-03
accepted 2025-10-27
published online 2025-12-31

Recenzja monografii Adriana Niewęgłowskiego *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2024

Review of Adrian Niewęgłowski's monograph *Copyright and Related Rights in the Bankruptcy Estate*, Wolters Kluwer Publishing House, Warsaw 2024

RAFAŁ ADAMUS
Uniwersytet Opolski
ORCID: 0000-0003-4968-459X, e-mail

Citation: Adamus, Rafał. 2025. Recenzja monografii Adriana Niewęgłowskiego *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2024. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 23(2): 197–211. DOI: 10.25167/osap.5823.

Abstract: This article is a review of Adrian Niewęgłowski's monograph under the title *Copyright and Related Rights in the Bankruptcy Estate* published by Wolters Kluwer Publishing House, Warsaw 2024. This is the most in-depth study in Poland on the interface between insolvency law and copyright law. The reviewed monograph expresses the view that, in general, copyright property rights are not included in the bankruptcy estate. However, such a thesis is highly controversial. The article presents a number of arguments for the opposite position.

Keywords: copyright, bankruptcy, trustee, creator, bankruptcy estate

Abstrakt: Niniejszy artykuł ma format recenzji monografii Adriana Niewęgłowskiego *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2024. To najbardziej pogłębione opracowanie w Polsce dotyczące styku prawa o niewypłacalności i prawa autorskiego. W recenzowanej monografii wyrażono zapatrywanie, że generalnie autorskie prawa majątkowe nie wchodzą do masy upadłości. Niemniej teza taka jest wysoce dyskusyjna. W artykule przedstawiono szereg argumentów za stanowiskiem przeciwnym.

Słowa kluczowe: prawa autorskie, upadłość, syndyk, twórca, masa upadłości

1. Uwagi wstępne

Monografia prof. dr hab. Adriana Niewęgłowskiego pod tytułem *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*, wydana przez Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2024, 627 s., niewątpliwie należy do najważniejszych pozycji z dziedziny prawa o niewypłacalności ostatnich lat. Autor podjął się pionierskiego opracowania zagadnienia o dużej doniosłości teoretycznej, ale wydawałoby się, że jakby „osieroconego" w dotychczasowym dyskursie prawnym. Tymczasem wobec poszerzenia tzw. zdolności upadłościowej dłużników w prawie polskim (por. art. 491[1] ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, 1222, dalej „p.u.") wraz ze zmianami społecznymi, jakie zaszły (w tym w związku ze zjawiskiem tzw. mediów społecznościowych) coraz częściej na wokandę sądów upadłościowych (i restrukturyzacyjnych) trafiają sprawy powiązane z autorskimi prawami majątkowymi. Chodzi tu zarówno o upadłość (restrukturyzację) twórców, jak i ich następców prawnych. „Twórcami" przestała być wąska elita intelektualistów i artystów. Wiadomości o niewypłacalności tzw. celebrytów (twórców podkastów czy shortów), zadłużonych na niemałe kwoty pieniężne, niejednokrotnie elektryzowały opinię publiczną w Polsce. Jakkolwiek niewypłacalność przydarzyła się w historii wielkim artystom (np. Mark Twain, Oskar Wilde, Rembrandt), to autorskie prawa majątkowe mogą dotyczyć także utworów o niskiej wartości estetycznej czy o niskiej wartości kulturalnej względem kanonów kodu kulturowego (utworów propagujących przemoc, utworów o charakterze pornograficznym itp.). Zagadnieniem autorskich praw majątkowych zainteresowana jest również praktyka prawa o niewypłacalności

Problematyka praw autorskich i praw pokrewnych i problematyka prawa o niewypłacalności to jednak dwa odrębne „światy prawne", których styk prowadzi do powstania wielu interesujących problemów. Autor, prof. dr hab. Adrian Niewęgłowski, zastrzega, że punkt ciężkości monografii znajduje się w tematyce prawa autorskiego, a prawo upadłościowe stanowi jedynie układ odniesienia. Zagadnienie tytułowe zostało przedstawione przez Autora w ujęciu dynamicznym, w odniesieniu do przebiegu postępowania upadłościowego. Bez wątpienia dobre słowo należy się warsztatowi naukowemu Autora, rozmachowi badawczemu, językowi pracy. Autor umiejscawia swoje wywody w szerokim kontekście wniosków płynących z analizy innych systemów prawnych. Autor posłużył się znaczącą liczbą pozycji bibliograficznych zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Sam tytuł pracy *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości* wydaje się nieco prowokacyjny z uwagi na przyjęty przez Autora pogląd o wyłączeniu ustawowym autorskich praw majątkowych z masy upadłości twórcy.

2. Zakres opracowania

Autor nie zdecydował się na ujęcie problematyki w sposób bardziej kompleksowy, przez włączenie do monografii problemu praw autorskich (praw pokrewnych) w kontekście postępowania restrukturyzacyjnego, tłumacząc to skomplikowaną materią teoretyczną Prawa restrukturyzacyjnego, z uwagi na różnice pomiędzy opcją likwidacji majątku upadłego a opcją restrukturyzacji zobowiązań dłużnika. Rzeczywiście prawo autorskie „w zderzeniu" z prawem upadłościowym rodzi być może ciekawsze problemy niż „w zderzeniu" z prawem restrukturyzacyjnym. Postępowanie upadłościowe ingeruje w sposób dalej idący w sytuację prawną dłużnika-twórcy (względnie dysponenta autorskich praw majątkowych) niż postępowanie restrukturyzacyjne. Niemniej upadłość i restrukturyzacja to „mleczne rodzeństwo", które nie jest tak łatwo rozdzielić. Mogą być pewne punkty styczne pomiędzy zagadnieniem upadłości dłużnika i jego autorskich praw majątkowych a zagadnieniem postępowania sanacyjnego, w ramach którego przeprowadza się niekiedy, raczej fragmentaryczną, likwidację masy sanacyjnej. W ramach postępowania upadłościowego wyjątkowo może dojść do zawarcia układu (art. 266a i n. p.u.). W wyniku postępowania restrukturyzacyjnego może zostać zawarty układ likwidacyjny, który w swojej ekonomicznej filozofii będzie w pewnych punktach zbieżny z kierunkiem postępowania w przypadku upadłości. Niemniej pole badawcze jest zawsze przedmiotem suwerennego wyboru badacza.

Monografia składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich autor zajmuje się problemem wejścia praw autorskich i praw pokrewnych do masy upadłości. W rozdziale drugim autor podejmuje się analizy wpływu ogłoszenia upadłości na umowy w dziedzinie praw autorskich. Rozdział trzeci został poświęcony zagadnieniom zarządzania i likwidacji masy upadłości obejmującej prawa autorskie i prawa pokrewne. Ostatni, czwarty rozdział został poświęcony zagadnieniom szczególnym. Autor niewątpliwie dostrzegł szereg niezwykle interesujących wątków i dokonał wiele cennych analiz wzbogacających stan wiedzy w nauce prawa.

3. Problem autorskich praw majątkowych jako składnika masy upadłości

3.1. Uwagi ogólne

W rozdziale pierwszym autor zwraca uwagę na problem różnego ujmowania praw autorskich w różnych systemach prawnych i związane z tym komplikacje w kontekście „zdolności" wejścia autorskiego prawa majątkowego do masy upadłości. W tzw. systemie monistycznym uważa się, że istnieje jedno autorskie prawo

podmiotowe. Jest ono niezbywalne, ale można nim komercyjnie dysponować w zakresie udzielania odpłatnych licencji. Natomiast w systemie dualistycznym uważa się, że istnieją dwa prawa podmiotowe: po pierwsze – prawo osobiste autorskie, które jest niezbywalne, oraz po drugie – zbywalne autorskie prawo majątkowe. Nasuwa się tu nieodparte skojarzenie z wyizolowaniem pewnego *sacrum* (które funkcjonuje *extra commercio*) i komercyjnego *profanum*. Zgodnie z jego polską wersją jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do autorstwa utworu; oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo; nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania; decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności; nadzoru nad sposobem korzystania z utworu (art. 16 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 24, dalej: pr. aut.). Z kolei zgodnie z art. 17 pr. aut. jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Omawiane zagadnienie z pewnością nabiera rumieńców w kontekście problemu upadłości transgranicznej, co autor trafnie zauważa (ale ostatecznie nie poddaje tej tematyki pogłębionej, poważniejszej analizie). System monistyczny i dualistyczny pięknie różnią się w płaszczyźnie prawnej, niemniej upraszczając zagadnienie do kwestii ekonomicznych, zasadnicze znaczenie ma możliwa eksploatacja praw autorskich na potrzeby interesów wierzycieli upadłego.

3.2. Pogląd Autora monografii na temat statusu autorskich praw majątkowych w kontekście ogłoszenia upadłości

Autor monografii trafnie dostrzega wielowymiarowość zagadnienia przy rozstrzygnięciu, czy autorskie prawa majątkowe wchodzą do masy upadłości, a autorskie prawa osobiste nie wchodzą do masy upadłości. Autor stawia pytanie, czy roszczenie o zadośćuczynienie oraz o naprawienie szkody wyrządzonej naruszeniem praw autorskich osobistych wchodzi do masy upadłości? Autor zwraca uwagę na dylemat roszczeń umownych z tytułu powstrzymywania się od wykonywania praw osobistych.

Uprzedzając dalszą polemikę, chętnie zajmę ortodoksyjne stanowisko w tej materii: jakiekolwiek atrybuty pieniężne upadłego (w ustawie wyraźnie niewyłączone z masy upadłości), nawet jeżeli ich źródłem są prawa osobiste (czy dobra osobiste), są składnikami masy upadłości, które powinny służyć zaspokojeniu ekonomicznych interesów wierzycieli. Jednym z fundamentów prawa cywilnego jest zasada *pacta sunt servanda* – zaspokojenie wierzyciela jest fundamentalnym obowiązkiem dłużnika. W przypadku niedoboru majątku dłużnika wierzyciele

powinni zostać zaspokojeni w sposób proporcjonalny. Współcześnie system prawa o niewypłacalności uwzględnia priorytet niektórych innych wartości, takich jak wolność osobista dłużnika (zakaz niewoli za długi, zakaz więzienia za długi); wydzielenie z mienia osoby fizycznej niewchodzącego do masy upadłości w celu zapewnienia potrzeb życiowych upadłego); uprzywilejowanie wierzycieli alimentacyjnych. Można bronić poglądu, że etos twórcy nie dominuje nad potrzebą maksymalizacji zaspokojenia wierzycieli (art. 2 p.u.).

Autor monografii trafnie zwraca uwagę na różnicę pomiędzy pozycją prawną twórcy i pozycją jego spadkobiercy (następcy prawnego), niemniej moim zdaniem na poziomie stanu upadłości różnice te znacznie się zacierają.

Autor koncentruje swój wywód głównie wokół treści art 18 pr.aut. i art. 63 ust. 1 pkt 1 p.u. Zgodnie z art. 18 ust. 1 pr. aut. autorskie prawa majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcy. Nie dotyczy to jednak wymagalnych wierzytelności. W myśl art. 18 ust. 2 pr.aut po śmierci twórcy spadkobiercy mogą sprzeciwić się egzekucji z prawa autorskiego jedynie co do utworu nieopublikowanego, chyba że sprzeciw byłby niezgodny z ujawnioną wolą twórcy co do rozpowszechniania utworu. Swoisty immunitet egzekucyjny wynikający z art. 18 ust. 1 pr. aut. jest ograniczony podmiotowo (do twórcy) i przedmiotowo (innych aktywów niż wymagalne wierzytelności). Jak wytłumaczyć jego ideę? Odpowiedzialność majątkowa dłużnika egzekwowanego odnosi się do jego całego majątku: teraźniejszego i przyszłego. Ustawodawca nie ogranicza czasu potrzebnego na egzekucję. Poza tym prawo egzekucyjne wprowadza imperatyw wyboru środka egzekucyjnego względniejszego dla dłużnika. Regulacja ta powstała w dobie „elitarności" autorskich praw majątkowych.

W recenzowanej monografii wyrażono zapatrywanie, że generalnie autorskie prawa majątkowe nie wchodzą do masy upadłości. Zdaniem autora monografii użyty przez ustawodawcę zwrot „egzekucja" w treści art. 18 ust. 1 pr. aut. ma bardzo szerokie znaczenie: „jest to każde postępowanie, w którym dowolny organ próbowałby przymusowo zbyć, obciążyć, bądź wykonać autorskie prawo majątkowe. Tym wyrazem posłużono się w konsekwencji w sposób funkcjonalny. Związanie zakazem egzekucji odnosi się wobec tego nie tylko do komornika, ale też syndyka czy zarządcy masą sanacyjną" (Niewęgłowski: 85). Dalej autor zauważa, że prawa autorskie majątkowe powiązane są z przedmiotami materialnymi, w których inkorporowano utwory. Prowadzi to autora do wniosku, że „zakaz egzekucji, choć werbalnie art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. odnosi się do praw autorskich i rozciąga się w praktyce także na rzeczy. W przeciwnym razie, zajmując i sprzedając egzemplarze utworów, komornik lub syndyk prowadziłby *de facto* egzekucje także z prawa autorskiego" (Niewęgłowski: 86). Z jednej strony autor trafnie zauważa, że dyskusja powinna się odbyć w sferze wartości aksjologicznych, z drugiej strony jednak podnosi, że trudno do omawianego

problemu odnosić zasadę optymalizację wyrażoną w art. 2 p.u. (Niewęgłowski: 85, przypis 169). Z poglądami autora warto stanowczo polemizować.

3.3. Argument odwołujący się do komercyjnej natury autorskich praw majątkowych

Należy zacząć od tego, że autorskie prawa majątkowe mają przeznaczenie gospodarcze (komercyjne): są zbywalne (art. 41–42 pr. aut.). Mogą być przedmiotem transakcji pod tytułem szczególnym albo pod tytułem generalnym. Do następstwa prawnego autorskich praw majątkowych może dojść drogą czynności prawnych dokonywanych *inter vivos.* Następstwo prawne w zakresie autorskich praw majątkowych może nastąpić *mortis causa.* Twórca, który sam spieniężyłby swoje prawa majątkowe, być może mógłby uniknąć niewypłacalności (art. 11 ust. 1 stanowi o tzw. utracie płynności).

Podmiot, któremu przysługują autorskie prawa majątkowe może je sprzedać, aby z uzyskanej ceny zaspokoić swoich wierzycieli. Może także przynieść prawa autorskie majątkowe na własność swoich wierzycieli tytułem rozliczenia zadłużenia (w ramach np. *datio in solutum*). Z ekonomicznego punktu widzenia autorskie prawa majątkowe mogą być źródłem zaspokojenia wierzycieli twórcy. Autorskie prawa majątkowe mogą być przedmiotem zabezpieczenia (przewłaszczenie na zabezpieczenie, zastaw, zastaw rejestrowy). Dodać w tym miejscu należy, że przepisy prawa upadłościowego przewidują mechanizm likwidacji – bliżej nieokreślonych – praw majątkowych przez syndyka masy upadłości (art. 331 – 334 p.u.). Zatem syndyk posiada oprzyrządowanie prawne do likwidacji autorskich praw majątkowych.

3.4. Argument odwołujący się do ograniczonego przymusu państwowego w ramach egzekucji

Postępowanie egzekucyjne – do którego odwołuje się art. 18 ust. 1 pr. aut. – jest przymusem państwowym do pewnego stopnia „skalowalnym". Egzekucja zgodnie z założeniami prawa procesowego powinna być prowadzona w sposób najmniej uciążliwy dla dłużnika. Przepis art. 799 § 1 k.p.c. ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568, 1841 (dalej: k.p.c.) stanowi wprost, że „wniosek o wszczęcie egzekucji lub żądanie przeprowadzenia egzekucji z urzędu umożliwia prowadzenie egzekucji według wszystkich dopuszczalnych sposobów, z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości. Skierowanie egzekucji do nieruchomości dłużnika oraz składników jego majątku, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio, jest możliwe tylko na wniosek wierzyciela. Wierzyciel może wskazać wybrane przez siebie sposób albo sposoby egzekucji. Organ egzekucyjny stosuje sposób egzekucji najmniej uciążliwy dla dłużnika". Dalej, zgodnie z art. 799 § 2 k.p.c.

„jeżeli egzekucja z jednej części majątku dłużnika oczywiście wystarcza na zaspokojenie wierzyciela, dłużnik może żądać zawieszenia egzekucji z pozostałej części majątku". Zatem ustawodawca wyraźnie pozwala w treści art. 18 ust. 1 pr. aut. na zajęcie egzekucyjne wymagalnych wierzytelności z tytułu praw autorskich majątkowych. Nie jest dopuszczalny dalej idący przymus egzekucyjny odnośnie autorskich praw majątkowych. Postępowanie egzekucyjne w stosunku do twórcy może trwać tak długo, jak długo kolejne wierzytelności nie staną się wymagalne. W postępowaniu egzekucyjnym od egzekwowanych wierzytelności nalicza się odsetki.

Z kolei postępowanie upadłościowe zakłada bezwarunkowe zastosowanie wszelkich możliwych środków prawnych, wskazanych w ustawie, w celu zaspokojenia wierzycieli (np. łącznie z obowiązkiem opuszczenia mieszkania, objęcie masą upadłości majątku wspólnego małżonków itp.). Poza tym w postępowaniu upadłościowym liczy się szybkość likwidacji. Przypomnieć należy, że odsetki z masy upadłości zaspokaja się tylko do dnia ogłoszenia upadłości (art. 92 p.u.). Można postawić tezę, że postępowanie egzekucyjne jest procedurą łagodniejszą dla dłużnika niż postępowanie upadłościowe. Egzekucji i upadłości – choć są narzędziami przymusu państwowego stosowanego w celu zaspokojenia wierzycieli – nie da się zredukować do wspólnego mianownika.

3.5. Argument odwołujący się do upadłości jako stanu nadzwyczajnego, regulowanego normami *lex specialis*

Ogłoszenie upadłości wobec dłużnika to zaczyn swoistej „rewolucji" w jego sytuacji prawnej. W skrajnych sytuacjach upadły może otrzymać od sędziego-komisarza zakaz opuszczania Rzeczpospolitej Polskiej bez zezwolenia (art. 57 ust. 3 p.u.). Prawo upadłościowe to *lex specialis* względem większości ustawodawstwa. Z chwilą ogłoszenia upadłości wszystkie zobowiązania dłużnika automatycznie stają się wymagalne, a zobowiązania niepieniężne przemieniają się w natychmiast wymagalne zobowiązania pieniężne (art. 91 p.u.). Przykłady wyjątkowości stanu upadłości można długo mnożyć. Generalnie pozycja prawna dłużnika egzekwowanego nie wiąże się z takimi obostrzeniami jak pozycja prawna upadłego. Postępowanie upadłościowe ma charakter heterogeniczny. Obejmuje ono wszelkie należności wierzycieli – zarówno z tytułów publicznoprawnych, jak i tytułów prywatnoprawnych.

3.6. Argument odwołujący się do ograniczonego *ratio legis* regulacji art. 18 ust. 1 pr. aut.

Jaki jest sens (*ratio legis*) regulacji art. 18 ust. 1 pr. aut.? Chodzi o zapewnienie twórcy jak najszerszego uczestnictwa w dochodach, jakie przynosi utwór. (Traple: 218; Ferenc-Szydełko: 120). Można zadać retoryczne pytanie, czy jest

to wartość na tyle silna, że opiera się ona celowi postępowania upadłościowego jakim jest maksymalizacja zaspokojenia wierzycieli (art. 2 p.u.)? Czy strefa komfortu twórcy, w przypadku ogłoszenia jego upadłości, przeważa nad interesami ekonomicznymi niezaspokojonych wierzycieli? Nie sposób nie zauważyć, że na gruncie art. 18 ust. 1 pr. aut. nie ma żadnych ograniczeń kwotowych co do zakresu zwolnienia spod egzekucji. Tymczasem Prawo upadłościowe, jeżeli zwalnia jakieś aktywa upadłego z masy upadłości na jego własny, osobisty użytek, to z reguły zakreśla pewne granice: np. wynagrodzenie za pracę w części nie podlegającej zajęciu (art. 63 ust. 1 pkt 2 p.u.); inne dochody upadłego do wysokości świadczenia z tytułu pomocy społecznej (art. 63 ust. 1a i 1b p.u.). W konsekwencji przyjęcia poglądu autora monografii mogłoby w konkretnym przypadku dojść do upadłości twórcy i pozostawienia w jego dyspozycji nawet bizantyjskiego zasobu aktywów.

Ponadto, jak zauważa E. Ferenc-Szydełko, „innym powodem regulacji jest konsekwencja ustawodawcy, który postanowił, że autorskie prawa osobiste są niezbywalne, a egzekucja praw autorskich majątkowych łączyłaby się ze skutkami w sferze autorskich praw osobistych, np. utwór mógłby być rozpowszechniany przez wydawcę lub producenta nieakceptowanych przez twórcę" (Ferenc-Szydełko). Można jednak postawić tezę, że do masy upadłości wchodzą aktywa majątkowe upadłego mniej lub bardziej idealnie odseparowane od praw osobistych. W postępowaniu upadłościowym obowiązuje zasada *pari passu* także w stosunku do dłużników. Nie ma znaczenia, co było ekonomicznym źródłem majątku upadłego: umowa o pracę, umowa cywilna, działalność gospodarcza czy działalność twórcza. Wyciągnięcie z art. 18 ust. 1 pr. aut. wniosku o jakimś nadzwyczajnym statusie praw majątkowych twórcy narusza zasadę równości wobec prawa, zasadę proporcjonalności. Przepis art. 18 ust. 1 i 2 pr. aut. można traktować jako swoiste rozwinięcie idei najmniejszej uciążliwości dla dłużnika egzekwowanego z art. 799 § 1 k.p.c., jeżeli jest nim twórca.

3.7. Argument odwołujący się do braku bezpośredniego odniesienia się do problemu w ustawach

Prawo upadłościowe w ogóle nie odnosi się do majątkowego prawa autorskiego w kontekście składników masy upadłości. Ustawodawca zajął się takimi aktywami podlegającymi ustawowemu wyłączeniu, jak m.in. wynagrodzenie za pracę w części niepodlegającej zajęciu; środki pozyskane przez administratora zabezpieczeń; środki na pomoc socjalną; środki z umowy o subpartycypację; mienie przeznaczone na pomoc dla uczestników tzw. systemu ochrony itp. (art. 63–67a p.u.). Prawo upadłościowe nigdzie nie konstruuje w swojej treści specjalnego statusu prawnego dla twórcy – upadłego. Prawo autorskie również milczy w tej sprawie (*verba legis* odnosi się wyłącznie do „egzekucji").

Warto zatem wskazać, że jeżeli inna ustawa wprowadza konstrukcję prawną, w związku z którą ustawodawca nie chce, aby jakieś mienie wchodziło w skład masy upadłości, to daje temu wyraz w treści tej osobnej ustawy. Tytułem przykładu, zgodnie z art. 59 ust. 1 pr. bank. na rachunku powierniczym mogą być gromadzone wyłącznie środki pieniężne powierzone posiadaczowi rachunku – na podstawie odrębnej umowy – przez osobę trzecią. Zgodnie z art. 59 ust. 4 pr. bank. „w razie wszczęcia postępowania egzekucyjnego przeciwko posiadaczowi rachunku powierniczego – środki znajdujące się na rachunku nie podlegają zajęciu". Zgodnie z art. 59 ust. 5 pr. bank. „w razie ogłoszenia upadłości posiadacza rachunku powierniczego – środki pieniężne znajdujące się na tym rachunku podlegają wyłączeniu z masy upadłości". W podsumowaniu stwierdzić należy, że nie ma szczegółowej regulacji dotyczącej relacji pomiędzy prawami autorskimi majątkowymi a masą upadłości. Problem prawny musi zatem zostać rozwiązany przy oparciu na ogólnej regulacji prawnej.

3.8. Argument odwołujący się do znaczenia poziomu regulacji ogólnej

Zasada ogólna stanowi, że z dniem ogłoszenia upadłości dłużnika cały majątek upadłego staje się masą upadłości. Regulacja jest bardzo kategoryczna: ustawodawca nie wskazuje jakiejś indykatywnej listy aktywów. Majątek dłużnika to, w zasadzie, w całości masa upadłości. Dzieje się to z mocy samego prawa. Masa upadłości służy – w jak najszerszym kontekście – zaspokojeniu roszczeń wierzycieli (art. 61 p.u.), w jak największym stopniu (art. 2 p.u.). W postępowaniu upadłościowym koncentruje się taki wysiłek organizacyjny (sądu upadłościowego, sędziego-komisarza, syndyka), że dla jego efektywności niezbędne jest wykorzystanie wszystkich składników majątkowych upadłego, łącznie z rozbudowaną konstrukcją bezskuteczności czynności przyszłego upadłego, w celu umożliwienia zaspokojenia wierzycieli także z tych aktywów, które do masy upadłości bezzasadnie nie weszły albo które z masy upadłości bezzasadnie wyszły. Ustawa upadłościowa wprowadza również surowe przepisy dotyczące objęcia masą upadłości zarówno masy spadkowej, jak i majątku wspólnego małżonków.

3.9. Argument odwołujący się do relacji zasada ogólna – wyjątek

Od zasady głównej dotyczącej składu masy upadłości dopuszcza się pewne wyjątki. Z istoty rzeczy wyjątki od zasady kierunkowej nie podlegają wykładni rozszerzającej (*exceptiones non sunt extandae*). Wyjątkiem jest mienie wyłączone spod egzekucji według „przepisów ustawy kodeks postępowania cywilnego". Z grubsza można przyjąć, że „wyłączenia" spod egzekucji są „kodeksowe" i „pozakodeksowe". Przepis art. 63 ust. 1 pkt 1 p.u. odsyła do „wyłączeń kodeksowych". Ma to uzasadnienie merytoryczne: wyłączenia kodeksowe regulują najbardziej

podstawowe, humanitarne wyłączenia spod egzekucji. Niemniej w nauce prawa o niewypłacalności nie ma zgody co do tego, w jaki sposób należy rozumieć treść art. 63 ust. 1 pkt 1 p.u.

Trudno jednak przyjąć założenie, że normy prawa autorskiego – przy ustaleniu treści wyjątku od zasady – można interpretować daleko ponad ich językową treść, w sposób korzystny dla osoby, której przysługuje majątkowe prawo autorskie. Nie działa w analizowanym przypadku argument *lege non distinguente*, gdyż upadłość jest „egzekucją generalną" nie w rozumieniu ustawowym, ale jedynie w rozumieniu doktrynalnym (bardziej semantycznym niż konstrukcyjnym). Upadłość jest rozwiązaniem ostatecznym (*ultima refugium)*, wywołuje wielowątkowe konsekwencje prawne, jakie nigdy nie mają miejsca w przypadku wszczęcia egzekucji (np. powstanie rozdzielności majątkowej między małżonkami, wejście majątku wspólnego małżonków; bezskuteczność z mocy prawa wielu czynności zdziałanych przed ogłoszeniem upadłości itp.), może realizować cele takie jak oddłużenie, które są całkowicie obce postępowaniu egzekucyjnemu. Egzekucja może być zdarzeniem „przypadkowym" i może dotyczyć wypłacalnego dłużnika w rozumieniu art. 10–11 p.u. Z kolei postępowanie upadłościowe dotyczy dłużnika z trwałym deficytem majątku. Relacja egzekucyjna dotyczy jedynie wierzyciela egzekwującego i dłużnika egzekwowanego. Z kolei postępowanie upadłościowe ma na celu zaspokojenie całej zbiorowości wierzycieli. Upadłość osoby fizycznej może zmierzać do realizacji celu oddłużenia. Gdyby ustawodawca chciał dać wyraz szczególnemu potraktowaniu autorskich praw majątkowych na wypadek ogłoszenia upadłości, powinien uczynić to w sposób bezpośredni, jednoznaczny i proporcjonalny.

3.10. Argument odwołujący się do aksjologii prawa upadłościowego i aksjologii praw autorskich

Istotne znaczenie przy rozstrzyganiu omawianej wątpliwości prawnej ma warstwa aksjologiczna. Przy czym porównaniu powinny podlegać racje stojące za ochroną komercyjnego interesu twórcy i racje stojące za ochroną interesów wierzycieli. Nie można skoncentrować się jedynie na aksjologii odnoszącej się do racji dla ochrony prawnej ekonomicznych interesów twórcy.

Majątek należący do upadłego w dniu ogłoszenia upadłości („majątek teraźniejszy") lub nabyty przez upadłego w toku postępowania upadłościowego („majątek przyszły") staje się składnikiem masy upadłości z wyjątkami, o których mowa m.in. w art.63 pkt 1 p.u. (art. 62 p.u.). Ustawodawca formułując zasadę ogólną, że cały majątek dłużnika staje się masą upadłości, realizuje główny cel postępowania upadłościowego, jakim jest maksymalizacja zaspokojenia wierzycieli (art. 2 p.u.). Zasada główna postępowania upadłościowego jest z kolei następstwem fundamentalnej dla cywilistyki zasady *pacta sunt servanta*. Na

poszanowaniu więzi prawnej łączącej jej strony zbudowany został cały system prawny. Jest to zatem zasada uniwersalna. Dłużnik ma prawny obowiązek wykonania zobowiązania zgodnie z jego treścią (por. art. 353 k.c. ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, 1237, dalej: k.c.). Jeżeli dłużnik nie ma majątku potrzebnego do zaspokojenia wierzyciela, powinien wykonać zobowiązanie w najwyższym możliwym stopniu. Za dłużnika, który utracił wiarygodność w wykonywaniu własnych zobowiązań, obowiązki te wykona syndyk masy upadłości.

Relacja majątkowa twórcy do utworu jest relacją indywidualną (jednostkową). Należy pamiętać, że cały czas jest to sfera interesów ekonomicznych jednostki. Pojawia się oczywista wątpliwość, czy majątkowa więź twórcy z utworem (a więc postać interesu indywidualnego) przeważa nad interesami wielu wierzycieli, których oczekiwania wobec dłużnika wywodzone są z fundamentalnej zasady cywilistyki. Wskazana kwestia prawna jest, rzecz jasna, pewnym uproszczeniem, gdyż postępowanie upadłościowe ma heterogeniczny charakter prawny: służy zaspokojeniu zobowiązań upadłego ze stosunków prywatnych (nie tylko z umów, ale także deliktów, bezpodstawnego wzbogacenia itp.) oraz ze stosunków prawnych podlegających prawu publicznemu.

Wykonanie zobowiązań jest nie tylko podstawowym obowiązkiem prawnym, ale również traktowane jest w kategoriach pewnej powinności o charakterze etycznym. Zatem kierując się elementarną przyzwoitością, twórca może sam złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości (w przypadku wniosku o upadłość konsumencką w zasadzie wyłącznymi wnioskodawcami są dłużnicy) z zamiarem przeznaczenia przysługujących mu autorskich praw majątkowych na zaspokojenie wierzycieli. W postępowaniu upadłościowym dochodzi do niedyskryminacyjnego zaspokojenia wierzycieli. Według poglądu wyrażonego przez Autora monografii scenariusz taki w zasadzie nie byłby możliwy.

Należy mieć na uwadze, że ochronę prawną tzw. etosu twórcy w odpowiedni sposób zabezpiecza konstrukcja autorskich praw osobistych. Kwestię ochrony interesów komercyjnych twórcy należy rozważyć pod kątem wielu możliwych sytuacji. Ogłoszenie upadłości twórcy w polskim systemie prawnym (zarówno upadłości przedsiębiorcy, jak i upadłości konsumenckiej) nie jest uzależnione od cenzusu „moralności płatniczej". Upadłość może zostać ogłoszona także wówczas, gdy dłużnik – twórca albo celowo, albo przez rażące niedbalstwo doprowadził do własnej niewypłacalności i w konsekwencji do upadłości. Innymi słowy nie przeszkadza ogłoszeniu upadłości okoliczność, że jest ona konsekwencją popełnienia przez dłużnika przestępstwa na szkodę wierzycieli. Dzieje się tak, gdyż w postępowaniem upadłościowym rządzi zasada maksymalizacji zaspokojenia wierzycieli (zasada optymalizacji), wyrażona w art. 2 p.u. Przyczyną niewypłacalności dłużnika – twórcy mogą być w danym przypadku koszty powstania utworu do którego twórca pozyska autorskie prawa majątkowe. W niektórych

przypadkach autorskie prawa majątkowe mogą stanowić wyłączny potencjał majątku upadłego. Obecnie upadłość osoby fizycznej może prowadzić do oddłużenia. Oddłużenie nie jest uzależnione od efektywności zaspokojenia wierzycieli.

3.11. Pozostałe argumenty

Chciałbym w tym miejscu odnieść się do mojego wcześniejszego argumentu odwołującego się do osierocenia utworu, który został skrytykowany przez autora monografii (Niewęgłowski: 84–85, przypis 169). Problem osierocenia utworu wiąże się z autorskimi prawami majątkowymi (por. art. 35^5 ust. 1 pr. aut.). Na przykład spółce handlowej – pracodawcy mogą przysługiwać autorskie prawa majątkowe na zasadzie art. 12 ust. 1 pr. aut. W kodeksie spółek handlowych wielokrotnie powtórzono formułę: „W przypadku upadłości spółki jej rozwiązanie następuje po zakończeniu postępowania upadłościowego, z chwilą wykreślenia z rejestru. Wniosek o wykreślenie z rejestru składa syndyk" (art. 85 § 1 Ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 18, 96, dalej: „k.s.h.", art. 289 § 1 k.s.h., art. 477 § 1 k.s.h.). Zatem istnieje ryzyko, że jeżeli syndyk nie zlikwiduje autorskich praw majątkowych, według poglądu, że nie wchodzą one do masy upadłości, a doprowadzi do wykreślenia z rejestru upadłego, to dojdzie do osierocenia utworu.

Dla rozstrzygnięcia wątpliwości co do wykładni polskiego prawa analiza prawno-porównawcza może mieć jedynie ograniczone znaczenie. Autor monografii przeprowadził imponującą kwerendę obcych uregulowań prawnych z końcowymi wnioskami, że zagadnienie egzekucji z autorskich praw majątkowych jest różnie regulowane w różnych systemach prawnych.

3.12. Podsumowanie

Ponieważ praktyka stosowania prawa oczekuje jasnych wniosków, należy stwierdzić, co następuje. W konsekwencji autorskie prawa majątkowe wchodzą do masy upadłości bez względu na to, czy służą twórcy, czy jego następcy prawnemu. Bez znaczenia jest, czy podmiotem autorskich praw majątkowych jest osoba fizyczna, czy jednostka organizacyjna (zgodnie z art. 12 ust. 1 pr. aut., jeżeli ustawa lub umowa o pracę nie stanowią inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron).

Warto zauważyć, iż autor monografii formułuje dalej, że chociaż autorskie prawa majątkowe twórcy nie wchodzą do masy upadłości, to jednak wynikające z niego wierzytelności już tak (Niewęgłowski: 111).

W konsekwencji krytyki poglądów autora monografii na temat losu prawnego autorskich praw majątkowych twórcy krytycznie należy się odnieść do

całego wywodu na temat podmiotowych aspektów upadłości w zakresie prawa autorskiego (Niewęgłowski: 117–118).

4. Kwestia wpływu autorskich praw osobistych na dysponowanie przez syndyka majątkiem upadłego

Autor monografii uważa, że pomimo iż autorskie prawa osobiste nie wchodzą do masy upadłości, to sposób ich wykonywania może mieć wpływ na majątek upadłego (Niewęgłowski: 98 i n.). Do sfery autorskich praw osobistych należy decydowanie o pierwszym udostępnieniu utworu. Tymczasem udostępnienie utworu może mieć wpływ na powstanie autorskich praw majątkowych. Koncepcja przyjęta przez autora w zasadzie pozbawia go możliwości analizy przypadku, w którym autorskie prawa osobiste przysługują upadłemu, a autorskie prawa majątkowe twórcy wchodzą w skład masy upadłości. Wspomniana kwestia ma istotne znaczenie zarówno z uwagi na możliwość zaspokojenia wierzycieli ze środków pochodzących z likwidacji masy upadłości, jak i ocenę zdolności twórcy do wykonywania planu spłaty.

5. Kwestia umownego wyłączenia zbywalności autorskich praw majątkowych

Autor monografii poruszył interesującą kwestię umownego wyłączenia zbywalności autorskich praw majątkowych (Niewęgłowski: 103). Generalnie przyjmuje się na gruncie wykładni art. 41 ust. 1 pkt 2 pr. aut. i art. 57 k.c., że autorskie prawa majątkowe mają charakter zbywalny i nie można umownie wyłączyć zbywalności tych praw *erga omnes*. Zobowiązanie do nieprzenoszenia autorskich praw majątkowych ma ograniczony charakter – odnosi się do relacji wyłącznie pomiędzy stronami umowy. Autor monografii powołał się jednak na pogląd przyjęty przez T. Targosza, zdaniem którego umowa przenosząca własność autorskich praw majątkowych może wyłączyć ich dalszą zbywalność ze skutkiem *erga omnes*. To niewątpliwie interesujący dylemat. W jego analizie ewidentnie jednak zabrakło odniesienia się autora monografii do istotnej z tego punktu widzenia regulacji, to jest art. 84 ust. 1 p.u. i art. 98 ust. 1 i 1c p.u. Gdyby w masie upadłości znalazło się autorskie prawo majątkowe z wyłączeniem jego dalszej zbywalności, to powstaje pytanie, czy syndyk masy upadłości mógłby taką klauzulę umowną potraktować jako bezskuteczną w rozumieniu przywołanego art. 84 ust. 1 p.u., czy powinien zastosować procedurę odstąpienia od umowy na zasadzie art. 98 ust. 1 lub 1c p.u.?

6. Problem przeniesienia autorskich praw majątkowych na zabezpieczenie

Autor dokonał także analizy art. 70^1 p.u. (Niewęgłowski: 156 i n.). Zasada ogólna stanowi, że mienie nienależące do majątku upadłego podlega wyłączeniu z masy upadłości. Chodzi więc o taką sytuację, w której w masie upadłości fizycznie znajduje się cudza rzecz bądź w masie upadłości znajduje się prawo majątkowe, ale jego właścicielem fiducjarnym jest osoba trzecia. W ogólnym układzie stosunków właściciel może żądać wyłączenia z masy upadłości jego rzeczy lub prawa. Jeżeli jednak właściciel fiducjarny rzeczy lub praw nabył owe aktywa powierniczo od upadłego, w następstwie umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie albo cesji na zabezpieczenie to przepisów ustawy o wyłączeniu rzeczy albo prawa nie stosuje się. Innymi słowy, chodzi o taką sytuację, w której przyszłemu upadłemu przysługują autorskie prawa majątkowe i przyszły upadły przynosi własność autorskich praw majątkowych na inną osobę w celu zabezpieczenia wierzytelności. Z przepisu art. 70^1 p.u. wynika, że chociaż właścicielem fiducjarnym autorskich praw majątkowych jest osoba trzecia (wierzyciel), to likwidacja autorskich praw majątkowych należy do syndyka masy upadłości. Nie są do końca jasne wywody autora monografii, według których do masy upadłości wejdzie cudze, a nie własne autorskie prawo majątkowe.

7. Podsumowanie

Celem recenzji zawsze jest krytyczne odniesienie się do ocenianej monografii. Przedstawione w niniejszym opracowaniu uwagi polemiczne w żaden sposób nie umniejszają wartości merytorycznej monografii. Są one elementem zwykłej debaty naukowej.

Wykaz skrótów

k.c. – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, 1237.
k.p.c. – Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568, 1841.
k.s.h. – Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.. z 2024 r. poz. 18, 96.
p.u. – Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, 1222.
pr. aur. – Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 24.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, 1237.
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568, 1841.
Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t.j. Dz.U. z 2025 r.poz. 24.
Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 18, 96.
Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, 1222.

Opracowania (w kolejności alfabetycznej)

Ferenc-Szydełko, Ewa. 2021. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz. W: *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, (red.) Ewa Ferenc-Szydełko, wyd. 4. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
Niewęgłowski, Adrian. 2024. *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
Traple, Elżbieta. 2001. W: *Prawo autorskie. Komentarz*, (red.) Janusz Barta, Ryszard Markiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.